

УДК 343.98.067

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2023.2.37>

М. М. Ракович

*аспірант кафедри кримінального процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ПОЧАТКОВОГО ЕТАПУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІНЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

У статті визначені особливості початкового етапу досудового розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами, які обумовлені характером слідчих ситуацій. Відзначається, що проведення слідчих (розшукових) дій залежить від того, яка саме інформація була отримана після реалізації невідкладних заходів після отримання заяви чи повідомлення про злочин. У зв'язку з цим наведено перелік типових невідкладних заходів, які реалізуються після звернення заявника до поліції щодо незаконного заволодіння транспортним засобом, але до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. В залежності від результатів цих заходів та отримання відомостей про обставини злочину виділені наступні типові слідчі ситуації: 1) в результаті проведення пошукових заходів до внесення відомостей про злочин до ЄРДР встановлено особу підозрюваного і місцезнаходження викраденого транспортного засобу; 2) в результаті проведення пошукових заходів до внесення відомостей про злочин до ЄРДР виявлено місцезнаходження викраденого транспортного засобу, але особу підозрюваного не встановлено; 3) в результаті проведення пошукових заходів до внесення відомостей про злочин до ЄРДР не вдалося виявити місцезнаходження викраденого транспортного засобу і встановити особу підозрюваного. Відповідно до наведених типових слідчих ситуацій визначені завдання розслідування та засоби їх вирішення. Відзначається, що таким чином може бути створений достатньо обґрунтований певний алгоритм дій слідчого на початковому етапі розслідування злочинів, передбачених ст. 289 КК України.

Ключові слова: транспортний засіб, незаконне заволодіння, початковий етап, досудове розслідування, слідча ситуація.

Постановка проблеми. Як відзначається в криміналістичній літературі, початковий етап розслідування є проміжком часу, який охоплює проведення слідчо-розшукових дій з моменту відкриття кримінального провадження (внесення відомостей про кримінальне правопорушення в Єдиний реєстр досудових розслідувань (ЄРДР) і до повідомлення особи про підозру [1, с. 30-32; 2, с. 51]. Цей етап є найбільш відповідальним, оскільки саме в цей час вирішується найбільше проблемних завдань досудового розслідування, від яких залежить судова перспектива кримінального провадження. Дослідження проблематики особливостей початкового етапу досудового розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами є досить актуальним з урахуванням неоднозначності тлумачення в криміналістичній літературі змісту типових слідчих ситуацій початку розслідування, які визначають характер завдань та засобів їх вирішення.

Стан опрацювання проблематики. Початковому етапу розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами в останні роки приділялася досить значна увага. Зокрема, в дослідженнях Т.М. Малиновської і Л.Л. Тихоненка [3, с. 17-22], С.В. Головкіна [4], Н.С. Моргун і В.В. Седакової [5], В.С. Бондаря, О.В. Бочкового, О.О. Дудорова та ін. [6, с. 173-190], О.М. Брисковської, О. В. Богатикова, С. В. Бондаря та ін. [7, с. 22-31] розглядалися типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування злочинів зазначеної категорії, але фрагментарно або з включенням положень, з якими не можна погодитися повністю. Таким чином існують деякі проблемні питання, пов'язані з тлумаченням змісту початкового етапу розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами, визначенням тактичних завдань і засобів їх вирішення.

Метою статті є визначення особливостей початкового етапу досудового розслідування

злочинів, передбачених ст. 289 КК України, зокрема змісту типових слідчих ситуацій, окремих завдань розслідування та засобів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. При отриманні заяви чи повідомлення про незаконне заволодіння транспортним засобом слідчий, прокурор зобов'язаний згідно ст. 214 КПК України невідкладно (в крайньому випадку не пізніше 24 годин) внести відповідні відомості до ЄРДР, розпочати розслідування та через 24 години з моменту внесення таких відомостей надати заявнику відповідний витяг з ЄРДР.

Під час отримання заяви (повідомлення) слідчим проводиться опитування заявника щодо місця знаходження транспортним засобом та його характеристик, а також огляд місця події – місця знаходження викраденого транспортним засобом. Метою цих невідкладних дій є, з одного боку, перевірка достовірності інформації, яка була повідомлена, а з іншого – орієнтування в обставинах події, яка була заявлена як злочин, передбачений ст. 289 КК України. Зокрема, перевіряється ймовірність заволодіння транспортним засобом особами, які вважали правомірними свої дії: членами сім'ї власника (родичами, друзями); співвласниками або законними користувачами транспортного засобу; співробітниками підприємства тощо.

При встановленні слідчим ознак злочину, передбаченого ст. 289 КК України, реалізуються такі невідкладні заходи:

– вилучення у власника свідоцтва (копії) про реєстрацію транспортним засобом, його фотографій (якщо вони є) і дублікату ключів від викраденого транспортним засобом (згідно складається протокол отримання речей і документів);

– встановлення осіб, яким відома будь-яка інформація про злочин;

– встановлення наявності камер зовнішнього відео спостереження підприємств, установ, організацій, розташованих поблизу місця знаходження викраденого транспортним засобом, на шляху можливого його переміщення злочинцями тощо;

– доручення щодо проведення оперативно-розшукових заходів, спрямованих на затримання злочинців (план «Перехоплення», «Сирена» тощо);

– отримання інформації про ДТП, що сталися у регіоні останнього часу, і про їх учасників (транспортні засоби та водіїв).

При проведенні зазначених заходів перевіряються версії:

1) мало місце незаконне заволодіння транспортним засобом при зазначених заявником обставинах;

2) злочину не було:

– мала місце сумлінна помилка заявника (транспортний засіб був евакуйований міською службою за порушення правил паркування; автомобіль без дозволу власника був використаний чи припаркований в іншому місці членом його родини, знайомим тощо);

– заявник повідомив завідомо неправдиву інформацію (з метою уникнення відповідальності за вчинення ДТП чи отримання страхових виплат; з-за небажання «ділити» автомобіль при розлученні з дружиною тощо).

На протязі 24 годин після отримання повідомлення про злочин зібраний первинний матеріал передається до органу досудового розслідування для визначення слідчого, який буде проводити досудове розслідування. Після проведення зазначених заходів до внесення відомостей про злочин до ЄРДР можуть бути визначені наступні типові слідчі ситуації початкового етапу досудового розслідування злочинів, передбачених ст. 289 КК України.

Слідча ситуація №1. В результаті проведення пошукових заходів до внесення відомостей про злочин до ЄРДР встановлено особу підозрюваного і місцезнаходження викраденого транспортного засобу. Такі відомості можуть бути викладені в заяві і поясненнях потерпілого, поясненнях очевидців злочину, а також отримані в результаті оперативної реалізації плану «Перехоплення». Наприклад, до поліції звернулася ОСОБА_6 з заявою про те, що при намаганні продати ним мотоцикл «KAWASAKI» моделі «NINJA ZX-10R», реєстраційний номер НОМЕР_1, за об'явою йому зателефонував покупець, з яким вони домовилися про огляд мотоцикла у гаражі. Покупець оглянув мотоцикл, після чого вони удвох проїхались на мотоциклі для перевірки його справності та повернулись до гаражу. Мотоцикл залишився на вулиці біля гаражу, в замку запалення залишились ключі. ОСОБА_6 запропонував покупцю зайти до гаражу, щоби там розраховатися за покупку мотоциклу. Він першим заходив у гараж, а покупець йшов за ним. Коли він зайшов у гараж відчув декілька ударів по голові ззаду, після чого впав на підлогу, а покупець в цей час сів за кермо мотоциклу та уїхав. Прийнятими заходами патрульної поліції мотоцикл «KAWASAKI» моделі «NINJA ZX-10R», реєстраційний номер НОМЕР_1 під управлін-

ням ОСОБИ_3 біля м. Южне був зупинений, а ОСОБА_3 затримана [8].

Наведена слідча ситуація характеризується затриманням підозрюваного в порядку статей 208-210 КПК України і вона є найбільш сприятливою для встановлення обставин, які підлягають доказуванню. Основними тактичними завданнями розслідування при цьому є виявлення і фіксація слідів злочину та ідентифікація за ними затриманого підозрюваного, встановлення всіх обставин.

В такій ситуації рекомендується проведення наступних слідчих (розшукових) дій:

- допит затриманого підозрюваного;
- освідування підозрюваного з метою виявлення на одязі і взутті нашарувань від сидінь автомобіля, виїмки у нього одягу, відібрання зразків для експертного дослідження (слини, крові);
- судово-медична експертиза підозрюваного (на стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння, наявність тілесних ушкоджень, які могли виникнути під час проникнення до салону викраденого транспортного засобу);
- огляд транспортного засобу і місця його виявлення з метою виявлення слідів перебування там підозрюваного, а також місця його затримання;
- допит потерпілого і свідків в т.ч. очевидців незаконного заволодіння транспортним засобом, очевидців затримання підозрюваного;
- пред'явлення підозрюваного для впізнання очевидцям злочину (при наявності підстав);
- обшук за місцем проживання і роботи підозрюваного (житла, сараїв, гаражів тощо);
- призначення ідентифікаційних експертиз щодо виявлених слідів перебування підозрюваного в транспортному засобі (дактилоскопічної, матеріалознавчої, біологічної тощо);
- призначення автотоварознавчої експертизи транспортного засобу для визначення розміру заподіяної шкоди (важливо для кримінально-правової кваліфікації);
- призначення судово-медичної експертизи потерпілого, якщо заволодіння транспортним засобом було пов'язано із застосуванням фізичного насильства;
- проведення слідчого експерименту за участі підозрюваного з метою перевірки його показань (при визнанні ним своєї вини).

Слідча ситуація №2. В результаті проведення пошукових заходів до внесення відомостей про злочин до ЄРДР виявлено місцезнаходження викраденого транспортного засобу,

але особу підозрюваного не встановлено. Подібна ситуація має місце у тому випадку, коли злочинець чи злочинці кидають викрадений транспортний засіб через певний час (характерно для підлітків, які його викрадають для прогулянки), або побоюючись затримання під час переслідування працівниками патрульної поліції. Наприклад, до відділенні поліції звернулася ОСОБА_1, яка заявила про викрадення її автомобіля «AVEO», який знаходився біля під'їзду будинку, де вона проживає з чоловіком. Заявниця пояснила, що приблизно о 21.00 23 жовтня вона вийшла з дому після сварки з чоловіком. В цей час її автомобіль знаходився біля під'їзду будинку, а ключі залишалися вдома. Повернулася вона вранці 24 жовтня (приблизно о 9.30) і помітила відсутність автомобіля біля під'їзду. Коли зайшла в квартиру, виявила, що її чоловік спав, тому вона зателефонувала до поліції. В результаті терміново прийнятих заходів поліцією був виявлений на одній з вулиць міста пошкоджений автомобіль «AVEO» без водія. При огляді салону автомобіля була виявлена чоловічий кашкет [9].

Основними тактичними завданнями розслідування в такій ситуації є виявлення і фіксація слідів перебування в автомобілі сторонніх осіб, а також встановлення та розшук з метою затримання особи (осіб), причетних до незаконного заволодіння транспортним засобом. Для їх вирішення рекомендується проведення наступних слідчих (розшукових) дій:

- огляд транспортного засобу і місця його знаходження з метою виявлення і фіксації слідів перебування там сторонніх осіб (залишених предметів, слідів рук, взуття, мікрочастинок одягу та ін.);
- допит потерпілої особи;
- зняття інформації з камер відеоспостереження, в поле зору яких могли потрапити дії злочинця;
- допит свідків: осіб, які першими виявили транспортний засіб; осіб, які працюють чи проживають поблизу та ін.;
- проведення експертиз стосовно слідів, виявлених при огляді місцезнаходження транспортного засобу та його салону;
- проведення товарознавчої експертизи виявленого транспортного засобу для визначення розміру заподіяної шкоди;
- доручення оперативному підрозділу для встановлення осіб, причетних до незаконного заволодіння транспортним засобом, їх місцезнаходження і затримання.

Слідча ситуація №3. В результаті проведення пошукових заходів до внесення відомостей про злочин до ЄРДР не вдалося виявити місцезнаходження викраденого транспортного засобу і встановити особу підозрюваного. В такій ситуації вирішуються відповідні тактичні завдання розслідування і рекомендується проведення наступних слідчо-розшукових дій та заходів:

- допит потерпілої особи;
- встановлення і допит свідків, які могли бути очевидцями злочину (працівників магазинів і торговельних павільйонів, працівників автостоянок, мешканців прилеглих будинків та ін.);
- зняття інформації з камер відеоспостереження, в поле зору яких могли потрапити дії злочинця;
- отримання відомостей щодо аналогічних злочинів, які були вчинені за схожими обставинами (способом, часом, видом викраденого транспортного засобу тощо);
- аналіз оголошень у засобах масової інформації та Інтернеті про продаж автомобілів з подібними характеристиками з метою виявлення продавців транспортних засобів з наступною їх перевіркою на причетність до злочину;
- доручення оперативному підрозділу для встановлення місцезнаходження викраденого транспортного засобу та осіб, які причетні до незаконного заволодіння ним.

Наприклад, ОСОБА_5 заявила про угон її автомобіля «AVEO» д.н. НОМЕР_1, зеленого кольору, 2004 року випуску, VIN код: НОМЕР_2, який знаходився на парковій біля магазину «Копійка» за адресою вул. Варненська, 16\1 м. Одеси. Після відкриття кримінального провадження і проведення початкових слідчих (розшукових) дій працівниками поліції було виявлено вказаний автомобіль на подвір'ї одного з будинків Малиновського району м. Одеси. В результаті за підозрою у вчиненні незаконного заволодіння транспортним засобом було затримано ОСОБУ_3, який під час допиту визнав, що він викрав вказаний автомобіль і детально описав обставини [10].

Звичайно, конкретні слідчі ситуації можуть мати особливості і відрізнятися від наведених типових слідчих ситуацій тими чи іншими обставинами. Тому наведені алгоритми дій слідчого є орієнтовними і в конкретному кримінальному провадженні потребують аналітичного осмислення з урахуванням реальних обставин, що склалися.

Висновок. Підсумовуючи викладене, потрібно зазначити, що особливості початкового

етапу досудового розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами визначаються характером слідчих ситуацій. Їх визначення як типових повинно базуватися на тій інформації про злочин, яку вдалося отримати в результаті реалізації первинних заходів до внесення відомостей про злочин до ЄРДР. Відповідно до типових слідчих ситуацій визначаються тактичні завдання розслідування і засоби їх вирішення, якими виступають слідчо-розшукові дії. Таким чином може бути створений достатньо обґрунтований певний алгоритм дій слідчого на початковому етапі розслідування злочинів, передбачених ст. 289 КК України.

Список використаної літератури:

1. Волобуєв А.Ф. Етапи розслідування в криміналістичній методиці. *Вісник Університету внутрішніх справ*. 1999. Вип. 5. С. 28-37.
2. Матюшкова Т. П. Методика розслідування зґвалтувань. *Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 2 / А. Ф. Волобуєв, О. В. Одерій, Р. Л. Степанюк та ін.] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової*. Харків: ХНУВС, 2018. с. 43-67.
3. Малиновська Т. М., Тихоненко Л. Л. Незаконне заволодіння транспортними засобами: особливості досудового розслідування : наук.-метод. рек. Харків, 2015. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1238/>
4. Головкін С.В. Особливості початкового етапу розслідування незаконного заволодіння транспортними засобами. *Діяльність підрозділів карного розшуку Національної поліції України щодо протидії незаконному заволодінню транспортними засобами* : збірн. матер. постійн. діюч. семінару (м. Северодонецьк, 31 травня – 2 червня 2018 р.). Северодонецьк : Луган. держ. ун-т внутр. Справ ім. Е.О. Дідоренка, 2019. С. 31-36.
5. Моргун Н. С., Сєдакова В. В. Типові слідчі ситуації, що виникають під час розслідування незаконного заволодіння транспортним засобом, встановлення його місцезнаходження та причетних до цього злочину осіб. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2019. Том 3. С. 88-93. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/249934798.pdf>
6. Протидія незаконному заволодінню транспортними засобами підрозділами Національної поліції України: практичний poradnik з елементами інтерактивних технологій / Бондар В.С., Бочковий О.В., Дудоров О.О. та ін. / за ред. д-ра юрид. наук, проф., заслуженого діяча науки і техніки України О.О. Дудорова. Северодонецьк: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2020. 311 с. <https://dspace.lduvs.edu.ua/bitstream/123456789/579/1>

7. Розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами, вчинених організованими групами : метод. рек / О. М. Брисковська, О. В. Богатиков, С. В. Бондар, та ін.. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2023. 60 с.
8. Вирок Заводського районного суду м. Миколаєва від 04.06.2021. Справа № 487/4908/20. Провадження № 1-кп/487/510/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97613747>
9. Вирок Жовтневого районного суду м. Маріуполь від 11.03.2016. Справа №263/14236/15-к. Кримінальне провадження №1-кп/263/126/2016. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56351231>
10. Вирок Малиновського районного суду м. Одеси від 25.07.2022. Справа № 521/2093/22. Провадження № 1кп/521/1042/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104922452>

Rakovich M. M. Features of the initial stage of the pre-trial investigation of illegal possession of vehicles

The article defines the features of the initial stage of the pre-trial investigation of illegal possession of vehicles, which are determined by the nature of investigative situations. It is noted that the conduct of investigative (search) actions depends on what information was received after the implementation of emergency measures after receiving a statement or notification of a crime. In this regard, a list of typical emergency measures is given, which are implemented after the applicant appeals to the police regarding the illegal possession of a vehicle, but before entering information into the Unified Register of Pretrial Investigations. Depending on the results of these measures and obtaining information about the circumstances of the crime, the following typical investigative situations are highlighted: 1) as a result of conducting search activities before entering information about the crime into the URPI, the identity of the suspect and the location of the stolen vehicle were established; 2) the location of the stolen vehicle was revealed as a result of search operations before entering information about the crime into the URPI, but the identity of the suspect was not established; 3) as a result of conducting search activities before entering information about the crime into the URPI, it was not possible to find the location of the stolen vehicle and establish the identity of the suspect. In accordance with the given typical investigative situations, the tasks of the investigation and the means of solving them are determined. It is noted that in this way a well-grounded certain algorithm of the investigator's actions at the initial stage of the investigation of the crimes provided for in Art. 289 of the Criminal Code of Ukraine.

Key words: vehicle; illegal possession; initial stage; pre-trial investigation; investigative situation.